

ЗМІНА ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ КРИЗИ

Ціннісна сфера особистості, хоча є фактором стабільного впливу на поведінку індивіда, проте є явищем динамічним, і ця динаміка інтенсифікується в період криз. Будучи досить поширеним явищем, криза може впливати на ціннісні орієнтації особистості, призводити до переосмислення цінностей, їх зміни або перерозподілу пріоритетів життєдіяльності. Крім того, криза може викликати зміну цінностей через переоцінку «звичних» для особистості цінностей та пошук нових способів адаптації до зміни умов. Аналізуючи дослідження змін ціннісної сфери особистості в умовах кризи слід відмітити праці таких науковців як Р. Дарендорф, А. Маслоу, О. Музика, М. Рокич, Г. Чайка, В. Франкл, А. Хорлінг, Ш. Шварц та інші.

Серед досліджень ціннісної сфери особистості та її динаміки в кризових умовах можна умовно згрупувати декілька ключових напрямків:

Перший – пов'язаний з виявленням змін у системі цінностей особистості в умовах кризи. Відповідні дослідження (О. Музика, Г. Чайка) показують, що в період кризи люди можуть переглянути свої цінності та переоцінити важливість деяких з них. Наприклад, в умовах кризи індивіди можуть стати більш орієнтованими на матеріальні цінності та перестати цінувати більш абстрактні цінності, такі як духовність, творчість чи саморозвиток, а в умовах кризи війни, зосередитись на базових матеріальних цінностях з мотивацією фізичного виживання [1, с. 99].

Другий напрямок досліджень пов'язаний з вивченням того, як зміни в системі цінностей особистості впливають на її психологічний стан і поведінку (А. Маслоу, Ш. Шварц). Наприклад, люди, які в період кризи надають велике значення матеріальним цінностям, можуть відчувати більш високий рівень стресу і тривоги, а також проявляти більш агресивну поведінку по відношенню до інших індивідів, яка раніше їм була абсолютно нехарактерна [3, с. 302].

Третій напрямок досліджень пов'язаний з вивченням того, які цінності та життєві пріоритети допомагають людям подолати кризові ситуації. Наприклад, дослідження (Р. Дарендорф, В. Франкл) показують, що люди, які надають велике значення сім'ї, друзям і соціальній підтримці, краще управляють стресом і тривогою в період кризи [2, с. 90].

Узагальнюючи відповідні дослідження в цій галузі можна зазначити, що в умовах кризи особистісні цінності людей переважно змінюються. Це означає, що криза може стати трансформаційним досвідом, котрий формує нові ситуації існування та розвитку індивіда, «кидаючи виклик» переконанням і пріоритетам особистості [4, с. 166]. Орієнтуючись на наукові дослідження, доцільно підсумувати найбільш поширені зміни особистих цінностей під час кризи:

1. Зміна пріоритетів: під час кризи люди часто переоцінюють те, що для них важливо. Наприклад, індивід, що раніше ставив пріоритетом свою кар'єру вищим над сім'єю, тепер може змінити погляди на протилежні та збільшити час комунікації з родиною та близьким оточенням.

2. Підвищення емпатії: кризові ситуації часто можуть викликати посилення почуття емпатії. Особистості можуть більше турбуватися про благополуччя інших і менше зосереджуватися на власних потребах.

3. Більша стійкість: переживання кризи може зробити особистість більш стійкою та здатною впоратися з майбутніми викликами. Вони можуть розвинути нове відчуття внутрішньої сили та адаптивності до постійно змінних умов.

4. Нові перспективи: криза може поставити під сумнів наші існуючі переконання, припущення та, відповідно, плани, що призведе до зміни життєвої перспективи особистості. Це, в свою чергу, може призвести до нових цінностей і пріоритетів, які відображатимуть інший (часто, кардинально антагоністичний) погляд на життя.

5. Вдячність за життя: переживання кризи може змусити людей більше цінувати життя як процес та людей, які співіснують поряд. Відповідно зміниться баланс між термінальними та інструментальними цінностями, а індивід почати цінувати стосунки та досвід вище за матеріальні блага.

Відповідно, можна прийти до висновків, що не кожен індивід відчуває зміну своїх особистісних цінностей під час кризи, зокрема і кризи війни. Однак для тих, хто це робить, це може бути позитивним кроком до особистісного зростання та більш повноцінного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чайка Г. В. Ціннісно-смилова сфера у кризові періоди розвитку особистості, *Актуальні проблеми психології*. – К., 2015. Т. 9, Вип. 6., С. 93 – 101.

2. Frankl V. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beackon Press, 2006. 184 p.

3. Maslow A. H. *The Farther Reaches of Human Nature*. New York: Penguin / Arkana, 1993. 432 p.

4. Horlings, L. G. The inner dimension of sustainability: personal and cultural values, *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 2015, Vol. 14 (pp.163–169).